

AZ ELSŐ MAGYAR NŐI ÜGYVÉD

THE FIRST HUNGARIAN FEMALE LAWYER

Bóka Zsolt

ügyvéd, címzetes mesteroktató, Széchenyi István Egyetem, Győr
boka.zsolt@sze.hu
ORCID: 0000-0002-1274-9663

ÖSSZEFOGLALÁS

A tanulmány a hazánkban végzett első női ügyvédnek állít emléket, az életútját mutatjuk be. Mivel Ungár Margit élettörténete szinte ismeretlen, ezért idő- és célszerű, hogy a személye és tevékenysége újra előtérbe, a feledés homályából napvilágra kerüljön.

A központi témát elsődleges források felhasználásával ismertetjük, amelyek elősegítik az eddig csak töredékesen feltárt életút állomásainak a bővebb kifejtését, ennek könnyebb megértését. Így részletesebb, ezáltal árnyaltabb, de még mindig csak vázlatos képet kapunk az első női ügyvéd életéről, hivatásáról és munkásságáról.

Végigkísérjük a címszereplőt a szülői háztól az elemi és középfokú iskolai tanulmányokon át az egyetemig, a jogi doktorrá avatásáig. Bemutatjuk a küzdelmét – az addig kizárólag férfiaknak fenntartott jogi pályán –, amit az ügyvédi kamarai felvételéért, a gyakorlati ismeretek megszerzéséért és a sikeres ügyvédi vizsgák abszolválásáért tesz.

Feltárjuk, hogy Ungár Margit milyen empátiával és szolidaritással fordul a jogi ügyekben őt megkeresőkhöz, illetve, hogy a nők egyenjogúságának kérelmelhetlen szószólója volt. Még akkor is, amikor őt a zsidó származása miatt jogfosztó intézkedések érik, ezáltal szinte megsemmisül az ő és a szerettei élete.

Kiderítjük a második világháború utáni évek nehézségeit, bánatait és örömeit, illetve az életút végének pontos helyszíneit, és megadjuk a földi léte megnyugtató konklúzióját. Így a példája egyúttal buzdítóan hat a mai kor embere számára is, hogy az áldozathozatal előbb-utóbb be fog érni, meg fog térülni.

Munkánk eredményeként reméljük, hogy újra visszakerül a(z első) jogász- és ügyvédnők Pantheonjában az őt megillető helyre, ezáltal pedig a közéleti, szakmai és tudományos diskurzus folyamába.

ABSTRACT

The study commemorates the first female lawyer to graduate in Hungary, and we present her life path. Since Margit Ungár's life story is almost unknown, it is timely and appropriate that her person and activities come to the fore again from the obscurity of oblivion.

The central topic is explained using primary sources, which help to explain the stages of the life path having been only partially explored so far, in more detail and to make it easier to under-

stand. In this way, we get a more detailed, thus more nuanced, but still only sketchy picture of the life, profession and work of the first female lawyer.

We accompany the title character from her parents' house through elementary and secondary school studies to the university, to the inauguration of her doctorate in law. We present her struggle—in the legal career reserved exclusively for men—which she goes through to be admitted to the bar, to acquire practical knowledge and to successfully pass the bar exams.

We will reveal the empathy and solidarity with which Margit Ungár addresses those who approach her in legal matters, and how she is an unrelenting advocate of women's equality. Even when she is subjected to measures depriving her of her rights because of his Jewish origin, her life and that of her loved ones are almost destroyed.

We find out the difficulties, sorrows and joys of the years after the Second World War as well as the exact locations of the end of her life's journey and give a reassuring conclusion to her earthly existence. Thus, her example is also encouraging for the people of today that sacrifice will sooner or later pay off.

As a result of our work, we hope that she will be returned to her rightful place in the Pantheon of Female Lawyers and Attorneys, and thus to the flow of public, professional and academic discourse.

Kulcsszavak: női ügyvéd, életpálya, feminizmus, nőtörténet, első nők

Keywords: female lawyer, career, feminism, women's history, first women

A 19. század utolsó évtizedeiben az USA-ban megjelentek a női ügyvédek, akik az első amerikai ügyvédnő, Myra Colby Bradwell útján jártak, 1892-ben a számuk már elérte a 208 főt (Nagyné Szegvári, 1969, 387.). Ez Nyugat-Európában (Ausztria és Németország kivételével) a századforduló környékén történt meg, az időszak kiemelkedő francia alakja Marie Veron volt.

Hazánkban ez bő negyedszázaddal később vált valósággá, az első magyar női ügyvéd épp a párizsi ügyvédnőt tekintette példaképének. Ki volt ő? Milyen életpályát futott be? Ezekre a kérdésekre adott válaszok alapján ismerjük meg a hazai úttörőt.¹

¹ A folyóirat hivatkozási korlátai miatt a korabeli sajtóból (*8 Órai Ujság, A Reggel, Az Ujság, Az Est, Budapesti Hírlap, Budapesti Közlöny, Budapesti Közlöny [Hivatalos Értesítő], Délmagyarország, Egyetértés, Egyenlőség, Esti Kurír, Fővárosi Közlöny [Melléklet], Jogállam, Jogtudományi Közlöny, Kis Ujság, Magyar Hírlap, Magyar Jogi Szemle, Magyarország, Magyarság, Miskolci Reggeli Hírlap, MOT, MTI, Népszava, Pest Hírlap, Pesti Napló, Polgári Jog, Sporthírlap, Szabad Nép, Színházi Élet, Tolnai Világlapja, Új Élet, Ujság, Ügyvédi Közlöny, Világ*), a levéltárakból (BFL – Budapest Főváros Levéltára; BÜKL – Budapesti Ügyvédi Kamara Levéltára; DEENK – Debreceni Egyetem Egyetemi és Nemzeti Könyvtár, Hajdú-Bihar Vármegyei Levéltár, Magyar Nemzeti Levéltár Országos Levéltára) és az időszaki kiadványokból (értesítők, évkönyvek, névjegyzékek, telefonkönyvek) nyert tények, információk, bár a tanulmányban feldolgozásra kerültek, azok pontos hivatkozási helyeinek a megadásától eltekintettünk.

A KEZDETI ESZTENDŐK

Ungár Margit Borsod vármegyében, Diósgyőrben, zsidó családban született. A születési dátumot mindenki 1897-re datálta, de a diósgyőri polgári születési anyakönyvben nem találtuk a megszületett újszülött bejegyzésének a nyomát. Kiderült, hogy jóval korábban (!) született. A diósgyőri izraelita születési anyakönyvi bejegyzés szerint 1889. október 4-én látta meg a napvilágot. Az édesapja Ungár Mór, az édesanyja Böhm Amália volt (URL1).

A debreceni izraelita hitközségi elemi iskolában kezdte tanulmányait, ahol 1901 nyarán fejezte be a hatodik évfolyamot. Ezután két évfolyamot (3–4.) a debreceni római katolikus polgári leányiskolában végzett el, majd tovább folytatta a tanulást mint a debreceni római katolikus tanítónőképző intézet növendéke, ahol a négy évfolyam befejezését követően, 1907-ben elemi népiskolai tanítónői oklevelet szerzett.

A következő tanévet – miniszteri engedéllyel (a korábbi tanulmányait elismerve) – magántanulóként a Debreceni Kegyes Tanítórendi Római Katolikus Főgimnáziumban végezte el, ahol 1908-ban jól érett eredménnyel tett érettségi vizsgát.

Majd egy évtized elteltével már joghallgató, mert Lovászy Márton vallás- és közoktatásügyi miniszter lehetővé tette a nők számára is jogi tanulmányok folytatását.² Így Ungár Margit az 1918/19-es tanév tavaszi félévében rendes hallgatóként a debreceni jogi karon már stúdiumokat hallgatott.³

Az időközben elfogadásra került 1920. évi XXV. törvény (numerus clausus) és a végrehajtási jogszabálya alapján csak olyan hallgatók folytathatták a felsőokta-

Dr. Ungár Margit portréja
Szerényi Gábor grafikusművész alkotása

² A hazai nők oktatási – és ezzel a politikai és emancipációs – jogaiban mérföldkő a Wlassics Gyula miniszter nevével fémjelzett, 1895. évi rendelet (leirat) volt, amely alapján a nők megkezdheték az egyetemi tanulmányaikat a bölcsészeti, az orvosi és a gyógyszerészeti pályákon (az eredeti miniszteri rendelettervezet minden világi kart és a műgyetemet is megnyitotta volna a nők előtt). Ezáltal megteremtettek egy új, magasan iskolázott, ambiciózus, rátermett női értelmiségi réteget (Szapor, 2007, 135.), amely a világháborúk alatt is megálta a helyét a hátszág működtetésében. A jogi kar a dualizmus korában és a Horthy-korszakban is zárva maradt a nők előtt.

³ A rövid életű intézkedés hatása miatt a jogi karokon és a jogakadémiákon a nők száma alacsony volt, rendes hallgatóként kb. félszázan tanultak (Nagyné Szegvári–Ladányi, 1976, 85.).

— Ma avatták a jogtudományok első és előreláthatóan egyetlen magyar doktornőjét. Szegedről jelenti a Magyarország tudósítója: Ma délben félegykor avatták a szegedi Ferenc József Tudományegyetem aulájában a jogi tudományok doktorává Ungár Margit debreceni joghallgatónőt. Ungár Margit az első nő, akit Magyarországon a jogi tudományok doktorává avattak. Az egyetem auláját zsúfolásig megtöltő hallgatóság feszült figyelemmel hallgatta, amint a fehér ruhába öltözött Ungár Margit csengő hangon olvasta a rektorhoz intézett kérelmét, melyben kéri, hogy az egyetem fogadja őt a jogi tudományok doktorává. Az eskümintát fölolvassza után Scandtner Pál dr., a jogi kar dékánja üdvözölte az első női jogászdoktorát, akit cum laude (díszérettel) avattak föl. Ungár Margit a Magyarország szegedi tudósítójának elmondotta, hogy 1918-ban kezdte meg tanulmányait és miután két évvel később, 1920-ban a kultuszminisztérium visszavonta a női jogászdoktorokról szóló rendeletét, előreláthatólag jó ideig ő marad az egyetlen női doctor juris Magyarországon. Ungár Margit Debrecenbe megy, ahol bátyjánál, Ungár Ferenc ügyvédnél fog praktizálni, amíg ügyvédi vizsgáját majd engedélyezik. Az első női jogászdoktor különben büntetőjogásznak készül.

A Magyarország c. lap
1923. június 22-i számából

a kar dékánjától (Szandtner Pál) a doktorrá avatását. Egyúttal elmondta, hogy a debreceni ügyvéd testvérénél (Ungár Ferenc) kíván ügyvédjelölti gyakorlatot folytatni, és szívesen foglalkozna büntetőjoggal.

Ennek ellenére a frissen végzett jogász a Budapesti Ügyvédi Kamaránál (BÜK) kérte az ügyvédjelölti lajstromba való bejegyeztetését, a testület erről nyáron nem döntött, mert olyan nagy horderejű kérdésnek találta a kérelmet, amit csak a választmány bírálhatott el, hiszen az első nő kérte a felvételét (Bejegyzés, 1923). A voksolás szoros volt (az elnök nem szavazott), Ungár Margitot két szavazatnyi szótöbbséggel, 19:17 arányban vették fel a névjegyzékbe, így ő lett az első női ügyvédjelölt.

A döntés jelentőségét jól fogta meg a *Jogtudományi Közlöny* cikkírója (1923): ha a „numerus clausus kegyetlen törvénye nem zárja el a nőket tanulmányaik befejezésétől, kegyetlenségénél is több lett volna, ha az ügyvédi kar, a szabadságjogok előharcosa, a szerzett jogok védelmezője kegyetlenebb lett volna” az 1920. évi XXV. törvénytél.

⁴ A kezdeményezés eredetileg a nőket kívánta kiszorítani a felsőoktatásból (Papp–Sipos, 2017, 53.). A jogszabályokból eredő, a zsidó és a női hallgatókra vonatkozó „zárt számot” igyekeztek a felsőoktatási intézmények megtartani, de a vidéki egyetemek jóval humánusabb gyakorlatot folytattak (ti. csak az első évfolyamra jelentkezőknél vizsgálták), mint a budapesti (Nagyné Szegvári, 1981, 188.; 1988, 132–133.). Ezért a (budapesti) zsidó diákok és a női hallgatók inkább Pécsre, Szegedre és Debrecenbe mentek tanulni (Szécsi–Géra, 2017, 288.).

Szende Vilmos budapesti ügyvédi irodájában kezdte meg a munkát, majd novemberben visszatért a testvérehez praktizálni, egyúttal a debreceni kamara felvette az ügyvédjelölti lajstromába.

AZ ÜGYVÉDJELÖLTI MŰKÖDÉS

Az első bírósági bemutatkozásra sem kellett sokat várni (azaz amikor Magyarországon először szerepelt női ügyvédjelölt tárgyaláson), Ungár Margit 1924 januárjában egy ékszerlopási perben vett részt kirendelt védőként a Debreceni Törvényszéken. A termet zsúfolásig megtöltötte a közönség, amely személyesen hallhatta, hogy a védőbeszéd „formás és temperamentumos” volt, és a női ügyvédjelölt igen jó benyomást keltett a bíróságban.

1926-ban került sor a Kúria előtti bemutatkozására. Ez is a sajtó kedvenc témája lett, nem maradtak el róla az országos beszámolók sem, hiszen először jelent meg (bubifrizurás) női védő a legfőbb bírói fórum előtt. A védőbeszédét szintén nagy figyelem övezte, még ráérő kúriai bírák is voltak a közönség soraiban. A jelen lévő kollégák (például Vámbéry Ruzstem, valamint a kúriai tanács egyik tagja is) gratuláltak a teljesítményéhez.

A *Jogtudományi Közlöny* (1926) cikkének szerzője újra megragadta a lényegét: „Tudás és lehetőség a nemtől, fajtól és osztálytól független emberi tulajdonságok, amelyek érvényesülésének lehetősége a demokrácia legegységesebb igazsága.”

Az év másik jelentős eseménye, hogy Ungár Margit házasságot kötött Vági József budapesti ügyvéddel. A fővárosi polgári esküvő február 18-án, míg az egyházi március 17-én volt (URL2).

A következő esztendő, az 1927-es nagyinterjúval kezdődött. Itt Vági Józsefné Ungár Margit elmondta, hogy a női szubjektivitást nagyra értékeli, ez az előnyük a férfiakkal szemben, ezért ezt jól kell tudni használni. Megemlítette, hogy míg a debreceni családi házból vacsora után a lánytestvérei zongoráztak, vagy regényt olvastak, ő Ferenc testvérevel akár hajnalig is vitatkozott jogi kérdésekről. Ferenc volt az első, míg a férje a második principálisa (a kamarai nyilvántartás szerint 1927. január 24-től már budapesti ügyvédjelölt). Zárógondolatként felvetette, hogy ő lesz az első női ügyvéd Magyarországon és Ausztriában is, miután leteszi az ügyvédi szakvizsgát, és ügyvédi irodát nyit.

Az ehhez vezető úton az első lépést az év végén – december 20-án – tette meg, mert a magánjogi részből ekkor vizsgázott. A népes közönségtől körülveve Ungár Margit a saját maga által készített francia védői talárhoz hasonló ruhában jelent meg. Minden kérdésre szabatos és megfelelő választ adott, így sikerrel vette az akadályt. A vizsgabizottság tagjai is gratuláltak neki, sőt példaként állították a többieknek az alaposság és a lelkiismeretesség tekintetében, míg a jelen lévő hallgatóság megéltette őt.

Az 1928-as év újabb újdonságot hozott, a férjével (egyben principálisával) közösen jelentek meg a tárgyalóteremben, a helyszín is új, a Budapesti Törvényszék volt. Ungár Margit a képviseleti jogának igazolásául bemutatta a bírónak az ügyvédjelölti igazolványát, aki jót mosolygott, mert ügyvédjelölt úr volt az előrenyomott okmány szövege. Sikerült védőként elérnie a célját, az újrafelvételi tárgyalást, míg az élete kapcsán bölcsen állapította meg, hogy „rengeteg első élményem volt [...]. Ha előre megyek egy lépéssel, ezt a lépést mindig élménynek érzem és könyvelem el magamban.” (*Pesti Napló*, 1928.)

Június 24-én végül elérkezett a céljához vezető utolsó lépéshez, mivel az ügyvédvizsgáló bizottság előtt a másik részből, a büntetőjogiból adott számot a tudásáról. Derekasán megállta a helyét, „kifogástalanul nagy képzettséget” árult el magáról, így kitüntetéssel teljesítette a vizsgát. Az ügyvédségre képesítő oklevélét – a gratulációk mellett, például „ilyen fényes siker kísérje e pályán végig” – rózsaszínű selyembe burkoltan, aranyszalaggal átkötve kapta meg. Az erről szóló kultúrtörténeti hír határokon, kontinenseken ívelt át, a kortársak között ismertté tette a nevét (*Jus Suffragi*, 1928; *The Vote*, 1928; *The Woman's Leader*, 1928).

A *Jogtudományi Közlöny* (1928) szerzője frappánsan nyugtázta: az oklevél „úgy gondoljuk, közokirati bizonyíték, hogy a női mentalitás kiállja a versenyt a férfitehetséggel”. Ezt követően már csak a kamarai eskütételre (június 30.), és a budapesti ügyvédi lajstromba való bejegyzésre volt szükség.⁵

AZ ÜGYVÉDI ARANYKOR

Az 1929. esztendő mérföldkö volt az életében, mert kezdő ügyvédként egy nagy sajtóvisszhangot kiváltó büntetőügyben látta el a védelmet. Történt, hogy az „úri-lány, a gazdag földbirtokos családból” származó tizenkilenc éves, püspökladányi Földessi Ilona megölte kéthetes, újszülött (törvénytelen) gyermekét, miután a szülei kitagadták, és a gyermek apja sem állt mellé.

A nagy többség álláspontja szerint előnyös volt, hogy egy női ügyvéd látja el a vádlott védelmét, mert így a jogi szaktudás mellett az erkölcsi, szociális szempontok is jobban érvényre kerülhetnek, nőként nagyobb az empátiája, illetve jobban megérthető a vádlott cselekményének a mozgatórugói is.

⁵ A zsidóságnak katalizáló szerep jutott az állam modernizációjában, amelynek motorja és képviselője az ügyvédség lett, ahol a zsidó felekezetűek aránya magas volt, 1920-ban ez az arányszám elérte az 51%-ot is (Kovács, 2001, 85.). Ez a felülprezentáltság a professzió szabad pálya jellegével függött össze (Navratil, 2014, 31–33., 37–38.). Mivel a klasszikus jogász pályák (bíró, ügyész) zártak voltak, ezért a hazánkban végzett (zsidó) jogászok – például: Ungár Margit, Svábyné Priegl Irén, Tessler Dóra, Gáspár Lili, Krausz Sándorné Rosenfeld Vilma, Koncz Erzsébet, Rákosi Gabriella, Miskolczy Vilmosné Feldmann Jolán (Nánásky Gézány Szanathy Aniella) – erre a pályára igyekeztek, itt jelentek meg (kb. egytucatnyian voltak).

A vád szerint Földessi Ilona a megfojtott gyermekét egy tóba dobta, a vádlott szerint pedig ekkor már halott volt, ő nem fojtotta meg. Ungár Margit védőbeszéde jól sikerült – amely szó szerint (egyedüli nő által elmondott beszédként) be is került egy perbeszédet tartalmazó kötetbe –, de a Debreceni Törvényszék bírói tanácsa tíz év (jogorvoslat folytán a Debreceni Ítéltábla nyolc év, a Kúria pedig nyolc év és három hónap) fegyházban letöltendő büntetésre ítélte a vádlottat.

Továbbra sem tétlenkedett, mert kártérítési keresetet nyújtott be a bíróságon az UTE (Ujpesti Torna Egylet) ellen. Erre azért volt szükség, mert az előző évi őszi UTE–FTC (Ferencvárosi Torna Club) futballmérkőzésen jóval többen voltak, mint ami a stadion befogadóképessége, és az álló szurkolók egymásra estek, ezáltal kárt okoztak egymásnak. Ungár Margit ezek alapján a rendező klub felelősségét kívánta megállapítani (biztosra vette a pernyertességet), ezt az Ujpesti Járásbíróság ki is mondta, így precedensértékű lett a polgári „próbaper”. Ezáltal a magyar futballtörténelemben is bevonult, ráadásul kiderült róla, hogy nagyon szerette ezt a sportágat, továbbá a teniszt is, és minden szabadidejét a természetben töltötte.

Ezt követően, egy frissen megjelent kötetben röviden elemezte a magyar nő jogi helyzetét (Váginé Ungár, 1929). Időközben egy nagygyűlésen is felszólalt a vidéki nők törvényhatósági passzív választójoga kapcsán, amiről cikket is írt a *Dolgozó Asszonyok Lapjában* (a továbbiakban: DAL). Majd a Feministák Egyesülete alapításának 25. évfordulóján mondott üdvözlő szavakat, illetve egy cikkében – az Asszony-rovat sorozataként – az eljegyzés jogszabályi hátterét, szokásjogát és bírói gyakorlatát világitotta meg.

Az 1930-as esztendő ennek a sorozatnak az újabb részével, a házassági akadályokkal kezdődött, majd a magánjogi törvényjavaslattal kapcsolatos előadással folytatódott, ahol a házasságon kívül született gyermek kérdésköre került a középpontba, és a fejtegetéseit meg is jelentette a DAL-ban.

1931-ben részt vett egy amerikai ügyvédnő budapesti előadásán, ezután a DAL szerkesztőségének női pályaválasztási ankétján adott elő. Itt rámutatott, hogy a fiatal leány pályájának kialakításakor a döntő szó az apjáé, mivel csak az ő beleegyezésével választhatott pályát, míg férjezett asszony esetén ebbe a házastársának is volt beleszólása.

Az 1932. év folyamán a szakmai tevékenysége igen változatos volt, eljárás végrehajtási képviselőként, a kamarai választáson szavazatszedőként és ügygondnokként is. Utóbbinak az érdekessége, hogy mindezt gróf Szapáry László váltóperében tette.

1933-ban az immár szokásos évindító előadások, amelynek témái a nők állampolgársága és önrendelkezési joga (ami egyúttal tiltakozás is volt a hágai nemzetközi konferencia egyezménye ellen, egyúttal kérve a hazai ratifikálás felfüggesztését), a csábítás és a jog, illetve a házasság problémája, mellett kalauzolt egy olasz ügyvédnőt – aki a nápolyi nemzetközi ügyvédnői kongresszust készítette elő – Budapesten.

Majd újabb elvi kérdést karolt fel, miszerint az örökbefogadott lány köteles-e a vér szerinti édesanyjának tartására. Az elsőfokú bíróság szerint mivel az örök-

befogadó anya (aki a vér szerinti édesanya nővére) is tartásra szorult, ezért nem, a másodfokú bíróság szerint pedig igen (ők egyetértettek Ungár Margit érvelésével). Az örökbefogadott és a szülő viszonyáról cikket is írt a DAL-ba.

Ezután kiderült, hogy szeret kézimunkázni (amit az ügyvédnök még a nemzetközi kongresszusok alatt is űztek), mert mint „alkotó munka gyönyörűséget és kielégülést okoz”, de kevés ideje volt rá.

Az újabb esztendő, az 1934-es is előadással indult, amely a csábítás és a jog témakörét járta körül, majd egy teadélutánon, egy ankéton és egy ünnepségen vett részt. Továbbá kegyelmet kért a kormányzótól a korábbi védenca, Földessi Ilona részére, ami sikerrel is járt, így az elítéltnak nem kellett letöltenie a büntetése hátralévő részét.

Majd odaadta az ügyvédi oklevele másolati példányát az Országos Ügyvédmúzeumnak, illetve kiderült, hogy nem minden (szakács)nő volt tisztában azzal, hogy hazánkban női ügyvédek is praktizáltak, továbbá egy körkérdésre válaszolva szinte élete kvintesszenciáját adta: „Tévednek azok, akik azt hiszik, hogy a modern leány utja kisiklott vágányon szalad, mert elvesztette az ősi talajt, elvesztette a kapcsolatot a multtal. Ő a mult és a jövő mesgyéjén van. A multból merit, a jövőnek szolgál, a való élet igazsága pedig jótáll érte.” (*Esti Kurir*, 1934.)

1935-ben szinte mindenkit meglepett, hogy februárban egy szabadalma 111.616 lajstromszám alatt oltalmat nyert. Ez pedig nem szólt másról, mint a jótékony hatású fekete retekből készült (gyógy)szerről epekő és -homok ellen.

Az esztendő nagy horderejű támaja volt az új ügyvédi rendtartás tervezete, amely a nőknek nem tette volna lehetővé az ügyvédi pályán való elhelyezkedést, illetve 2000 pengős biztosítékhoz és legalább kétszobás lakáshoz (tulajdonos vagy főbérő) kötötte volna az ügyvédkedést. Maga a tervezet és a női jogokat csorbító rendelkezése hatalmas visszhangot váltott ki, Ungár Margit az Országos Ügyvéd Liga és a Feministák Egyesülete ülésén is tiltakozott ellene.

Az 1936. esztendőben a nők világszövetsége jogi szakosztályának, majd az ügyvédnök bécsi nemzetközi kongresszusának budapesti látogatására került sor. Ezekon kalauzolta a küldötteket, bemutatta az igazságszolgáltatás épületeit, tárgyalótermeit, tereit, illetve városlátogatásokat, előadásokat (egyét ő is tartott), találkozókat és bankettet szervezett a részükre.

Majd az ügyvédi rendtartás kapcsán fejtette ki a véleményét, a képviselőházi szavazás után cikket is írt. A törvényjavaslat – ami az 1937. évi IV. törvénycíkként jelent meg a törvénytárban – nem tette lehetővé az ügyvédi kamarába nők felvételét. A törvény a szerzett jogokat nem érintette, a korábban bejegyzett ügyvédnök folytathatták a hivatásuk gyakorlását.

Az 1937-es évben jogi cikksorozatban tárgyalta a házassági ígéretet, a házassági felbontást, a férjtartást és a házasság felbontását mindkét fél vétkeisége esetén. Továbbá megszövegezte a nők választójoga, valamint a nők pályaválasz-

tási szabadsága tárgyában tett előterjesztést, amit a Feministák Egyesülete be is nyújtott a parlamentnek.

1938-ban az év kiemelkedő eseménye az Önálló Hivatású Nők Világszövetségének hazai kongresszusa volt, ahol Ungár Margit is felszólalt, a férjes asszony magyar jogi helyzetét mutatta be, majd Ribáry Géza ügyvéddel együtt elkalauzolta a jogi szakosztályi résztvevőket az igazságszolgáltatás épületeibe és a börtönügyi múzeumba.

A VÉSZKORSZAK

Az 1939-es év jogfosztó, egzisztenciális nehézségeket tartogatott a számára, mivel az első zsidótörvény (1938. évi XV. tc.) és végrehajtási jogszabálya után, amely korlátozta az ügyvédi kamarába újonnan felvehető zsidó felekezetű tagok létszámát – ő maga pedig zsidónak tekintendő személy lett –, a második zsidótörvény (1939. évi IV. tc.) már a választójogot sem hagyta érintetlenül. Ezen törvény végrehajtására kiadott rendelet alapján Ungár Margitot felvették a zsidónak tekintendő ügyvédek névjegyzékébe.

Majd öröm töltötte el a szívét, mert megjelent a Hajnal Henrik szerzőtársával írt *Csábítás, jegyszegés és a jog* című könyve, amely mint a kúriai joggyakorlatot összefoglaló munka a korabeli (szak)sajtóban elismerő kritikákat kapott.

Az 1940. és az 1941. esztendő védelemmel telt, egy késpárbaji felmentés és egy leányanyai rövid fogházbüntetés volt az eredmény, továbbá megszületett az ügyvédi közmegbízásokat szűkítő jogszabály (1941. évi XIII. tc.), illetve a harmadik zsidótörvény (1941. évi XV. tc.), amely a házassági jogot korlátozta. Az 1942. és az 1943. év végrehajtási eljárásban való közreműködéssel és egy védelemmel, míg az 1944-es jogfosztással folytatódott.

A német megszállás harmadik napján a Gestapo megkezdte a budapesti zsidó ügyvédek letartóztatását, de ezt sikerült elkerülnie, mert az átadott hétszáz fős zsidólistán a letartóztatások ábécésorrendben haladtak, és az Igazságügyi Minisztérium közbelépésére a „K” betűnél abbamaradtak. Majd Vági Józsefné Ungár Margitot április 14-én (és vele együtt a férjét, illetve április 30-án Ferenc testvérét is, tehát a családját) törölték az ügyvédek névjegyzékéből, illetve április 5-étől a ruháján kanárisárga színű, hatágú csillag viselésére volt köteles (Névjegyzék, 1944; Kovács, 2016, 56.).⁶

Ezután a főpolgármester kijelölte Budapesten azokat a házakat, ahová a zsidó személyeknek költözniük kellett. Ungár Margit a Szent István körút 8. szám alatti

⁶ Az ügyvédi *numerus nullus* alapján a praxisuktól megfosztott zsidó ügyvédek irodáiba keresztény irodagondnokokat rendeltek ki, akik személyének a kiválasztásakor a pécsi kamaránál figyelembe vették a zsidó ügyvédek javaslatait (Schweitzer, 2018, 55.), míg a budapesti irodagondnokok egy része az átvételnél kibúvókat keresett (Kovács, 2001, 164.).

csillagos ház (a nevüket onnan kapták, hogy az épületeket a kapu fölé elhelyezett kanárisárga színű, hatágú csillaggal kellett megjelölni) egyik lakásának egyik szobájában élt 1944. június 25-től.

A jogfosztó zsidó rendelkezések hatályon kívül helyezése után, jogszabályi előírás alapján visszaállt a kamarai tagsága, majd az 1945. évi igazolási eljárásban az igazoló bizottság igazolta. A kérdőívre és a kamarai számlálólapra adott válaszai szerint a ház 2. emelet 5. ajtó alatti lakásban lakott együtt a férjével és egy rokonával, több százezer pengő értéke veszett el, a korábbi korlátozó intézkedések hatására az ügyfelei száma lecsökkent (néhány volt), a Joint (American Joint Distribution Committee) nemzetközi segélyszervezettől élelmiszer-támogatásban részesült, és 1944 júniusától egész korábbi normális életéről le kellett mondania.

1947-ben a Feministák Egyesületében előadást tartott, majd házassági bontóperben járt el, továbbá az 1949. évben ugyanott beszélt a nő jogairól. 1950-től a férjével együtt kinevezték bírói és ügyvédi szakvizsga bizottsági tagnak (a visszaemlékezés szerint nála a jelöltek szépen, nyugodtan feleltek, kiválóan vizsgáztak), letette a kötelezően előírt ügyvédi esküt, majd a következő évben vállalt jogi képviselőt bontóperben (BÜKL; *Magyar Közlöny*, 1949; Hernádi, 1988; URL4).

1953-ig továbbra is a férjével együtt dolgozott (a székhely a Szent István körúti lakás), majd 1958. augusztus 31-ig önállóan (a férje 1957. október 24-én hunyt el [URL3]). Ezután az 1959. február 1-jei nyugdíjba vonulásáig a budapesti 31. számú ügyvédi munkaközösség tagja volt. Ezalatt a 26/1958. (III. 30.) Korm. rendelet alapján felálló, az ügyvédek felülvizsgáló bizottság a kamarai tagságában megerősítette (BFL, 1958; BÜKL; Katkó, 2004).

Egy 1967-es beszélgetésben (*Egyetemi Lapok*, 1967) elmondta, hogy dolgozik egy nagyobb terjedelmű munkán, amelyet *A magyar nő jogállása a múltban és ma* munkacímrel illetett. Ez a könyvterve az élete utolsó, 1968-ban adott interjújában (Lengyel, 1968) is felmerült (a művet sem kéziratban, sem nyomtatott formában nem sikerült fellelnünk), emellett beszámolt arról, hogy mélyen vallásos családban nőtt fel. Elmesélte, hogy az egyetemi beiratkozáskor megbeszélte egy orvostan-hallgatónővel, hogy a medika „sebész lesz, akinek fegyvere a »gyógyító kés«. Én viszont úgy döntöttem, hogy a »segítő kéz« munkása leszek, azokat fogom képviselni, akik a társadalom számúzóttjai.” Élete legszebb emlékének azt tartotta, amikor kiderült, hogy „fivérem egy Bécs melletti községben él és egészséges. Tanúja voltam tehát a csodának, hogy egy zsidó család megmaradt...”

A Teremtőjéhez 1969. április 30-án tért meg (URL5), temetése május 4-én volt a rákoskeresztúri Kozma utcai temetőben (1C parcella, 9. sor 12. sír), ahol az érdemeit Benoschofsky Imre főrabbi méltatta (*Népszabadság*, 1969; *Új Élet*, 1969; URL6). A sírfeliratán az első ügyvédnő, cenzor⁷ felirat olvasható, de talán azt még ő sem gondolta, hogy a temetésén a főkantor is ügyvéd lesz.

⁷ A cenzor akkor a bírói és ügyvédi vizsgabizottság tagja, jelenleg a jogi szakvizsgabizottság tagja.

KISUGÁRZÁSA

Ungár Margit megerőltette, hogy a jogi karok kapui a nők számára is megnyíltak (a jogszabály nemzetgyűlési vitáján meg is említették a nevét), majd azt is, hogy utolsó földi évében az egyetemek jogász nappali tagozatán már jóval több nő tanult, mint férfi (Nemes, 1951; Ránki, 1970).

Megelégedettséggel fogadta, hogy újra mód nyílt nők felvételére az ügyvédi kamarába, sőt a diplomaszerezésének centenáriumi évfordulóján már – ha valami kataklizma nem történik – több női ügyvédjelölt, alkalmazott ügyvédnő praktizál hazánkban, mint férfi, továbbá az ügyvédnők száma is megközelíti a férfiakét.

Így úttörő tevékenysége révén megvalósult az, amit a *Jogállam* cikk szerzője szűk egy évszázada kívánt a nőknek: a „későbbi évek vagy esetleg évtizedek számára már könnyebben és véglegesen megnyílnak a praktikus jogászat kapui Magyarországon is” (*Jogállam*, 1928).

Büszkeséggel töltötte el, hogy a házasságon kívül született gyermek jogállásáról szóló 1946. évi XXIX. tc. – amely ugyanazokon az elveken alapult, mint az őáltala szövegezett tervezet, amelyet a Feministák Egyesülete 1933-ben nyújtott be a törvényhozásnak – hatályba lépett.

* * *

Méltó ehhez az állhatatos élethez, hogy az utókor tagjai ne hagyják feledésbe merülni a nevét – mert „a nők történetére a folyamatos felejtés a jellemző: hiányzik a folytonosság biztonsága” (Pető, 2003, 10.) –, példaként és emlékül szolgáljon számunkra. Így mi is támogatjuk azt a kiváló ötletet, hogy annak a lakóháznak a falán, ahol majdnem napra pontosan élete utolsó negyed évszázadát töltötte, emléktábla hirdesse létét (Sereg, 2021).

De ennél tovább is megyünk: 2023-ban – a jogi diplomája megszerzése és ügyvédjelölti bejegyzése századik évfordulóján –, az emléktábla (akár a Magyar Ügyvéd Napon történt) felavatása mellett a sírhelyének felújításával is kései ügyvéd utódokként elévülhetetlenül megtehetjük azt, ami szerint ő is élt: tisztelni és szeretni az (elmúló) embert!

IRODALOM

Ügyvédi iratok

- Bejegyzés (1923): *Világ*, 14, 164, (07. 24.), 6.; *Az Ujság*, 21, 248, (11. 03.), 2.; *Az Ujság*, 21, 249, (11. 04.), 6.; *Az Ujság*, 21, 251, (11. 07.), 4.; *Jogtudományi Közlöny*, 58, 22, (11. 15.), 179.; BÜKL (Budapesti Ügyvédi Kamara Levéltára): választmány 1923. nov. 3. teljes ülés jkv.
BFL – Budapest Főváros Levéltára (1958): IX.282. b. 6718. ü. 78–79.
BÜKL – Budapesti Ügyvédi Kamara Levéltára: ügyvédek lajstroma 8/b. köt. 563. lap

Névjegyzék (1944): *Budapesti Közlöny*, 78, 108 (05. 13.), 3–4.; *Budapesti Közlöny*, 78, 120 (05. 28.), 14.; *Igazságügyi Közlöny*, 53, 5 (05. 31.), 227–228.; BÜKL (Budapesti Ügyvédi Kamara Levéltára): ügyvédek lajstroma 8/b. köt. 563. lap

Újságok és folyóiratok

- Egyetemi Lapok* (1967): Beszélgetés az ország első ügyvédasszonyával. 9, 14 (10.05.), 3.
- Esti Kurír* (1934): A modern leány. Madzsar Alice, dr. Ungár Margit és Szalay Karola nyilatkozata. 12, 239 (10.23.), 4.
- Jogállam* (1928): 27, 6, 327.
- Jogtudományi Közlöny* (1923): 58, 22 (11.15.), 175.
- Jogtudományi Közlöny* (1926): Szemle. 61, 3 (02.01.), 23.
- Jogtudományi Közlöny* (1928): 63, 13 (07.01.), 126.
- Jus Suffragi* (1928): News in Brief: Hungary. 22, 8, 118. <https://digital.library.lse.ac.uk/objects/lse:nof258bey/read/single#page/2/mode/lup>
- Magyar Közlöny* (1949): Hivatalos rész. 269 (12. 29.), 1.
- Népszabadság* (1969): Halálózás. 27, 101 (05.04.), 15.
- Pesti Napló* (1928): Törvényszéki tárgyalás, amelyen a védő lazacszínű crep-szatin ruhában és bubifrizurában jelenik meg. 79, 48 (02.28.), 8.
- The Vote* (1928): First Hungarian Woman Solicitor. 29, 976 (07.06.), 210. <https://digital.library.lse.ac.uk/objects/lse:gux285muw/read/single#page/2/mode/lup>
- The Woman's Leader* (1928): Another "First Woman". 20, 21 (06.29.), 170. <https://digital.library.lse.ac.uk/objects/lse:poy763vir/read/single#page/4/mode/lup>
- Új Élet* (1969): Meghalt dr. Ungár Margit. 24, 10 (05.15.), 6.
- Hernádi M. (1988): Diploma rózsaszínű selyemben. *Magyar Nemzet*, 51, 151 (06. 25.), 14.
- Katkó A. (2004): Az első budapesti ügyvédnő. *Pesti Ügyvéd*, 13, 12, 9. <https://kozvetetel.bpugyved-dikamara.hu/index.php/s/wd5RuyeUO8hZ5yn>
- Kovács M. M. (2001): *Liberalizmus, radikalizmus, antiszemitizmus*. Budapest: Helikon Kiadó
- Kovács, M. M. (2016): A holokauszt és az ügyvédség. In: Kovács M. M. (szerk.): *Kései főhajtás. A holokauszt jogász áldozatai*. Budapest: Magyar Közlöny- és Lapkiadó
- Lengyel I. (1968): „A tízparancsolat az emberi társadalom alappillére.” *Új Élet*, 23, 9 (05. 01.), 4.
- Nagyné Szegvári K. (1969): *A nők művelődési jogaiért folytatott harc hazánkban (1777–1918)*. Budapest: Közgazdasági és Jogi Könyvkiadó
- Nagyné Szegvári K. (1981): *Út a nők egyenjogúságához*. Budapest: Kossuth Könyvkiadó
- Nagyné Szegvári K. (1988): *Numerus clausus rendelkezések az ellenforradalmi Magyarországon*. Budapest: Akadémiai Kiadó
- Nagyné Szegvári K. – Ladányi A. (1976): *Nők az egyetemeken I*. Budapest: Felsőoktatási Pedagógiai Kutatóközpont
- Navratil S. (2014): *A jogász hivatásrendek története Magyarországon (1868/1869–1937)*. Budapest: ELTE Eötvös Kiadó
- Nemes J. (1951): Nemes Júlia hozzászólása. 1946. 08. 29. *Nemzetgyűlési Napló*, 3. köt., 419. https://library.hungaricana.hu/hu/view/OGYK_KN-1945_03/?pg=215&layout=s
- Papp B. – Sipos B. (2017): *Modern, diplomás nő a Horthy-korban*. Budapest: Napvilág Kiadó
- Pető A. (2003): *Napasszonyok és holdkisasszonyok. A mai magyar konzervatív női politizálás alaktana*. Budapest: Balassi Kiadó
- Ránki V. (1970): A jogásznők és a jogok. *Magyar Hírlap (Hétvége)*, 3, 261 (09. 13.), 2.

- Schweitzer G. (2018): A Pécsi Ügyvédi Kamara a zsidótörvények korában (1938–1944). *Diké*, 2, 1, 44–58. DOI: 10.15170/DIKE.2018.02.01.04, <https://journals.lib.pte.hu/index.php/dike/article/view/97>
- Sereg A. (2021): Az első magyar ügyvédnő titkos élete. *Index*, <https://index.hu/belfold/2021/09/27/az-első-magyar-ugyvedno-titikos-elete> (2022. 08. 31.)
- Szapor J. (2007): A magánszférától a politikai közéletbe: a női politizálás története a kezdetektől 1945-ig. In: Palasik M. (szerk.): *A nő és a politikum. A nők politikai szerepvállalása Magyarországon*. Budapest: Napvilág Kiadó, 129–144.
- Szécsi N. – Géra E. (2017): *A modern budapesti úrinő (1914–1939)*. Budapest: Európa Könyvkiadó
- Váginé Ungár Margit (1929): A nő helyzete a magyar jogban. In: Püskösti Andor (szerk.): *Mindent tudok. Az Ujság könyve. Asszonyokról – asszonyoknak*. Budapest: Az Ujság Részvénytársaság kiadása, 63–67.
- URL1: <https://www.familysearch.org/ark:/61903/3:1:3Q9M-CS87-S3RM-K?cat=254166> (2022. 08. 31.) (URL1–URL3, URL5 – a honlap használata ingyenes, de regisztrációhoz kötött)
- URL2: <https://www.familysearch.org/ark:/61903/3:1:33HY-D1FW-CB?i=407&cc=1452460&cat=826283> (2022. 08. 31.)
- URL3: <https://www.familysearch.org/ark:/61903/3:1:3QSQ-G94V-ZSM2?i=274&wc=92QZ-BZQ%3A40678301%2C65374601%2C50269101&cc=> (2022. 08. 31.)
- URL4: Dr. Ungár Margit meghatalmazása... Budapest Főváros Levéltára. BFL VII.180. 1951. 1160. <https://archives.hungaricana.hu/hu/lear/Kozjegyzoi/645771/?list=eyJxdWVyeSI6ICJJEQ-j0oXCJLT1pKRUDZWk9JXC1pIn0>
- URL5: <https://www.familysearch.org/ark:/61903/3:1:3QS7-L94V-47J3?i=197&cc=1452460&cat=> (2022. 08. 31.)
- URL6: A ravatalról készített fénykép: Dr. Sándor László, főkántor, az első női ügyész [Sic! ügyvéd] temetésén énekel. <http://collections.milev.hu/items/show/35709> (2022. 08. 31.)